

(مقاله پژوهشی کوتاه)

رابطه اخلاق حسابداری با توان تصمیم‌گیری و رفتار مدیران

دکتر زهره حاجیها^{1*}، علی راشکی گزمه²

1. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

2. گروه حسابداری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

(تاریخ دریافت: 95/5/2، تاریخ پذیرش: 96/7/3)

چکیده

زمینه: کلید حفظ اعتماد مراجعین و عموم یک جریان اخلاقی و حرفه‌ای است که عمل حسابداران را با درستی، بی‌طرفی و استقلال شکل می‌دهد. در این راستا هر شرکت باید یک منشور اخلاقی داشته باشد تا به‌وسیله آن بتواند خطر را به حداقل برساند. پژوهش حاضر به دنبال بررسی اثرات اخلاق حسابداری به عنوان سازوکاری در جهت افزایش تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای اخلاقی در حسابداران، مدیران مالی و مدیران عامل در بخش خصوصی است.

روش: پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری تحقیق شامل حسابداران، مدیران مالی و مدیر عامل شهرک صنعتی زاهدان است. به دلیل محدود بودن جامعه آماری (N=230) کل جامعه به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد. پرسشنامه استاندارد جهت گردآوری داده‌ها بین جامعه آماری توزیع و در نهایت تعداد 184 پرسشنامه جمع‌آوری شد و جهت تحلیل فرضیات و پردازش داده‌ها از روش مدلسازی حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که اخلاق حسابداری بر بهبود تصمیم‌گیری و رفتار مدیران در بخش خصوصی تأثیر دارد و با تقویت اخلاق در شرکت می‌توان به اخذ تصمیم‌ها و رفتارهای اخلاقی امیدوار، و نگرانی‌های مربوط به رسوائی اخلاقی در شرکت را رفع نمود.

نتیجه‌گیری: باتوجه به رابطه اخلاق حسابداری و بهبود تصمیم‌گیری و رفتار مدیران، به نظر می‌رسد ضروری است که نهادهای حرفه‌ای به فراهم کردن منشور اخلاقی که ضمن جامع بودن، از ضمانت اجرایی مناسب برخوردار باشد، همت گمارند تا بدین‌وسیله بتوان از وقوع رسوائی‌های مالی و کم شدن اعتبار حرفه پیشگیری کرد.

کلیدواژگان: اخلاق حسابداری، تصمیم‌گیری، رفتار

سرآغاز

یا نادرست بودن یک موقعیت مشخص. 2- سطح ارزیابی انتقادی⁵ که متشکل از قضاوت منطقی و ارزیابی از وضعیت است. ارزیابی انتقادی تصمیمی است که فرد به آن می‌رسد به‌وسیله اجرای تئوری اخلاقی، اصول اخلاقی⁶، مقررات، استانداردها و دستورالعمل‌ها(1).

پس از رسوائی‌های مالی که به بسیاری از صنایع مشهور آسیب رساند، ضرورت وجود استانداردهای اخلاقی مطرح شد. استانداردهای اخلاقی⁷ به عنوان چارچوبی که روابط کارکنان، مشتریان، تجارت و عموم را مشخص می‌سازد، کار می‌کند(2).

اعمال اخلاقی محصول تصمیم‌گیری‌های فردی هستند. هنگامی که شرکت با استفاده از صورت‌های مالی نامناسب سرمایه‌گذاران را راهنمایی غلط می‌کند، باعث می‌شود هیئت مدیره و سایر کارکنان تصمیم آگاهانه‌ای برای عمل غیر اخلاقی بگیرند و بصورت مشابه، رفتار غیراخلاقی² در یک شرکت نتیجه مستقیم عملکرد و تصمیم‌گیری کارکنان شرکت است.

تصمیم‌گیری اخلاقی³ از دو سطح دلایل رفتاری⁴ ناشی می‌شود: 1- احساسات و نظرات شخصی افراد راجع به درست و

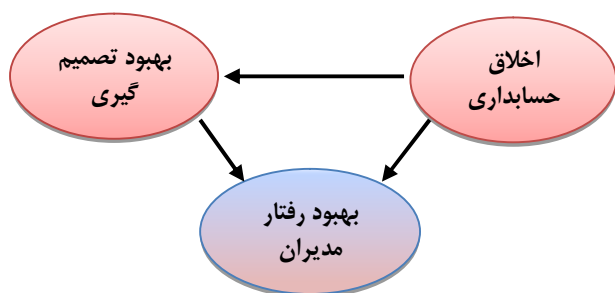
* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: drzhajiha @ gmial. com

انگیزه « فرصت گرایانه » غیراخلاقی‌تر از مدیریت سود با انگیزه «افزایش ارزش شرکت» است (9).

نتایج حاصل از پژوهشی با عنوان رابطه جنسیت با اخلاق حرفه‌ای در جامعه دانشگاهی و حرفه حسابداری حاکی از این بوده است که تفاوت معناداری بین دو گروه مرد و زن در رعایت اخلاق حرفه‌ای وجود ندارد (10).

در تحقیقی دیگر به الگو سازی مفهوم اخلاق در حسابداری و پیمایش دیدگاه حسابداران پرداخته شده است (11). در تحقیق دیگر به بررسی تأثیر اخلاق حسابداری بر بهبود تصمیم‌گیری و اخلاق مدیران در شرکت‌های کشور اردن پرداخته شده است و مشخص شده است که اخلاق حسابداری تاثیر معنی‌داری بر تصمیم‌گیری و رفتار مدیران دارد (1).

بنابراین با توجه به پیشینه مورد بررسی هدف از مطالعه جاری بررسی رابطه اخلاق حسابداری با بهبود تصمیم‌گیری و رفتار حرفه‌ای مدیران است. جهت بررسی شرکت‌های شهرک صنعتی زاهدان انتخاب شدند. برای پاسخ به سوال تحقیق از مدل تحقیق ارائه شده در نگاره 1 استفاده می‌شود. متغیرهای این تحقیق عبارتند از اخلاق حسابداری، تصمیم‌گیری و رفتار مدیران که از طریق نتایج حاصل از پرسشنامه اندازه‌گیری گردید.

نگاره 1: مدل تحقیق (1)

روش

روش تحقیق همبستگی و توصیفی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل حسابداران، مدیران مالی¹² و مدیران عامل شرکت‌های شهرک صنعتی زاهدان می‌باشد که به دلیل محدود بودن تعداد آنها، از انجام نمونه‌گیری صرف نظر شد و

سیستم حسابداری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی سازمان به مدیران یاری می‌رساند که با دارا بودن اطلاعات سالم و رقابتی در بازار حضور داشته و رفتار حرفه‌ای‌تری از خود ارائه دهند. این اطلاعات باعث بهبود تصمیم‌گیری مدیران و بروز رفتار اخلاقی می‌گردد.

یکی از شکست‌های اصلی حسابرسی از دهه 1980 تاکنون بخاطر ارزش‌های اخلاقی⁸ نامناسب بوده است. بنابراین حضور یک دستور العمل اخلاقی خروجی‌های مالی را ساماندهی خواهد کرد. هر مرحله از اجرای چرخه حسابداری باید در سطح بالایی از مراقبت اخلاقی انجام شود.

اخلاق را مجموعه‌ای از صفات روحی و باطنی انسان تعریف کرده‌اند که به صورت اعمال و رفتاری که از خلیقات⁹ درونی انسان ناشی می‌شود، بروز ظاهری پیدا می‌کند (3). ارزش‌های اخلاقی، زیربنایی را فراهم می‌کند که یک جامعه متمدن و متعالی فرهنگی و رفتاری بر آن بنا می‌شود (4). اخلاق حسابداری¹⁰ نیز از این مقوله مستثنی نیست.

برخی از محققان دو تعریف از اخلاق حسابداری ارائه داده‌اند: یک تعریف محدود و یک تعریف گسترده. تعریف محدود آنها بر این دلالت دارد که اخلاق حسابداری متضمن روشی است که به‌وسیله آیین رفتار حرفه‌ای¹¹ تشریح شده و تعریف گسترده‌تر، شامل تصمیم‌گیری‌های اخلاقی و تصمیم‌گیری‌های مربوط به انتخاب روش‌ها و سیاست‌گذاری‌ها در حسابداری می‌شود (5). در این میان افراد حرفه حسابداری باید سطح بالایی از صحت و درستی را در خدمات حرفه‌ای خود رعایت کنند و تصمیم‌گیری اخلاقی آنان برای کسب بازار سرمایه کارا و منصفانه و تخصیص بهینه منابع ضروری می‌باشد (6). انتخاب‌های حسابداری به علت تأثیر بالقوه‌ای که بر جامعه می‌گذارد، انتخاب‌های اخلاقی است (7). در حوزه سازمانی از جمله حسابداری به دلایل گوناگون ممکن است مادی‌گرایی به یک بحران اخلاقی منجر شود (8). در پژوهشی با موضوع بررسی تجربی اخلاق در مدیریت سود مشخص شده است که انگیزه مدیریت سود حائز اهمیت است. بدین معنی که مدیریت سود با

محیط اخلاقی¹³، و سؤالات 43-48 برای اندازه گیری تصمیم گیری و سؤالات 49-52 جهت اندازه گیری رفتار مدیران مورد استفاده قرار می گیرند. این سؤالات برای سنجش این متغیرها، با موفقیت در پژوهش های دیگر استفاده شده اند (1). در تحقیق حاضر، از روش اعتبار یا روایی مفهومی (محتوایی) استفاده شده است. محققین با رجوع به نظر متخصصان و اساتید از روایی ابزار اندازه گیری خود، در سنجش متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل نموده اند. پایایی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ برای متغیرهای پژوهش مطابق آنچه در جدول 1 آمده است محاسبه و تایید گردید.

جدول 1: مقدار ضریب آلفا برای تعیین پایایی

متغیرها	آلفا
اخلاق حسابداری	0/934
تصمیم گیری	0/931
رفتارمدیران	0/766

در جدول 2 شاخص های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش محاسبه شده است.

جدول 2: شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش

ابعاد اصلی	متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه (MIN)	بیشینه (max)
	اجزای ماموریت و ارزش ها	3/855	0/228	3/2	4/2
	پاداش و جزا ¹⁴	3/802	0/413	3	4/5
	آموزش اخلاق	3/954	0/47	3/4	4/8
عوامل موثر بر محیط اخلاقی	تاثیر رهبری بر بهبود محیط اخلاقی	3/825	0/471	3	4/5
	فرآیند ها، قوانین و دستورالعمل های اخلاقی ¹⁵	3/955	0/367	3/25	4/5
	اجزای تاثیر گروه همسالان	3/944	0/276	3/4	4/4
	تاثیر مذهب بر اخلاق	3/925	0/473	2/5	4/5
تصمیم گیری رفتار مدیران	تاثیر اخلاق بر تصمیم گیری	4/312	0/383	3/67	4/83
	تاثیر اخلاق بر رفتار مدیران	4/269	0/496	3/5	5

پرسشنامه بین کل جامعه آماری که 230 نفر بودند توزیع و تعداد 184 پرسشنامه جمع آوری گردید. بررسی ویژگی های جمعیت شناسی اعضای نمونه نشان می دهد 69/6 درصد پاسخگویان مرد (128 نفر) و 30/4 درصد آنها زن (56 نفر) می باشد. 16 درصد پاسخگویان کمتر از 30 سال، 42 درصد پاسخگویان بین 31 تا 40 سال، 35 درصد پاسخگویان بین 41 تا 50 سال و 10 درصد پاسخگویان بیشتر از 50 سال سن داشتند. 48/9 درصد پاسخگویان کمتر از 10 سال، 42/9 درصد بین 11 تا 20 سال، 7/6 درصد بین 21 تا 30 سال و 0/5 درصد بیشتر از 30 سال تجربه داشتند. 10/3 درصد دارای مدرک دیپلم (19 نفر)، 77/7 درصد دارای تحصیلات کارشناسی و 12 درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده اند. در خصوص سمت پاسخگویان، 59/2 درصد پاسخگویان در پست حسابداری، 30/4 درصد پاسخگویان مدیر مالی و 10/3 درصد پاسخگویان در سمت مدیر عامل قرار داشتند.

ابزار اصلی گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه می باشد که شامل 52 سوال 5 گزینه ای طیف لیکرت است. در این تحقیق سؤالات 1-42 جهت اندازه گیری عوامل موثر بر

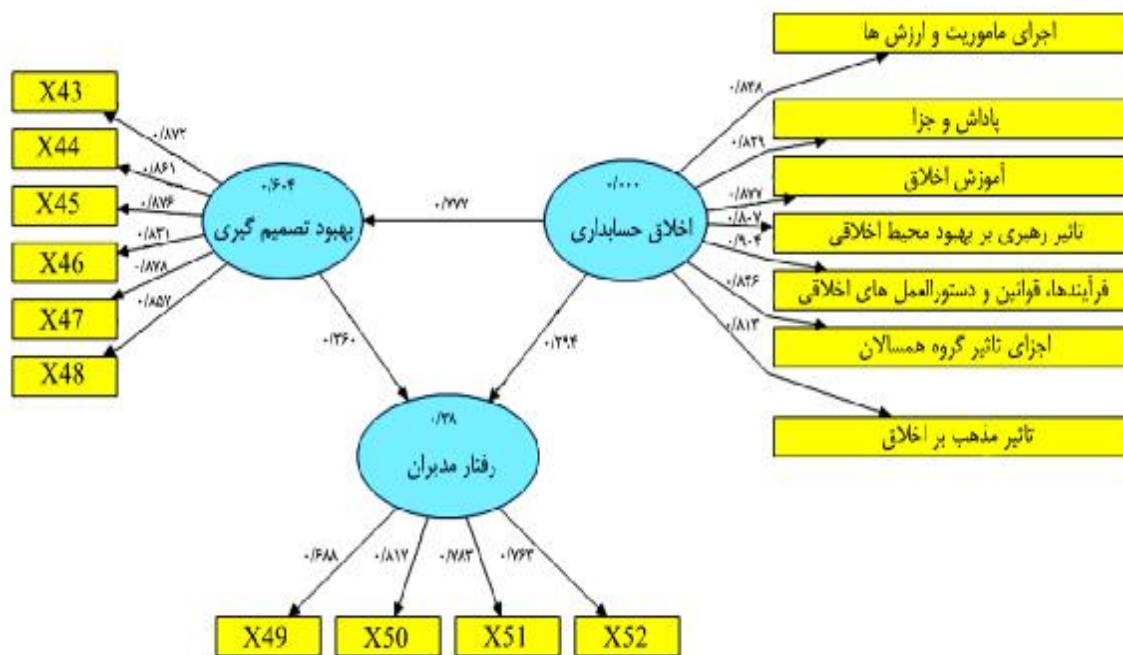
میانگین متغیرهای پژوهش رقمی نزدیک به 4 و بیشتر است که با توجه به اینکه در پرسشنامه از طیف لیکرت (5 گزینه ای) استفاده شده نشان دهنده این است که پاسخگویان متغیر مورد نظر را بهتر اندازه گیری کرده اند. همچنین پایین بودن رقم انحراف استاندارد نشان دهنده این است که پاسخ دهندگان اتفاق نظر زیادی در رابطه با گویه های پرسش نامه داشته اند.

یافته ها

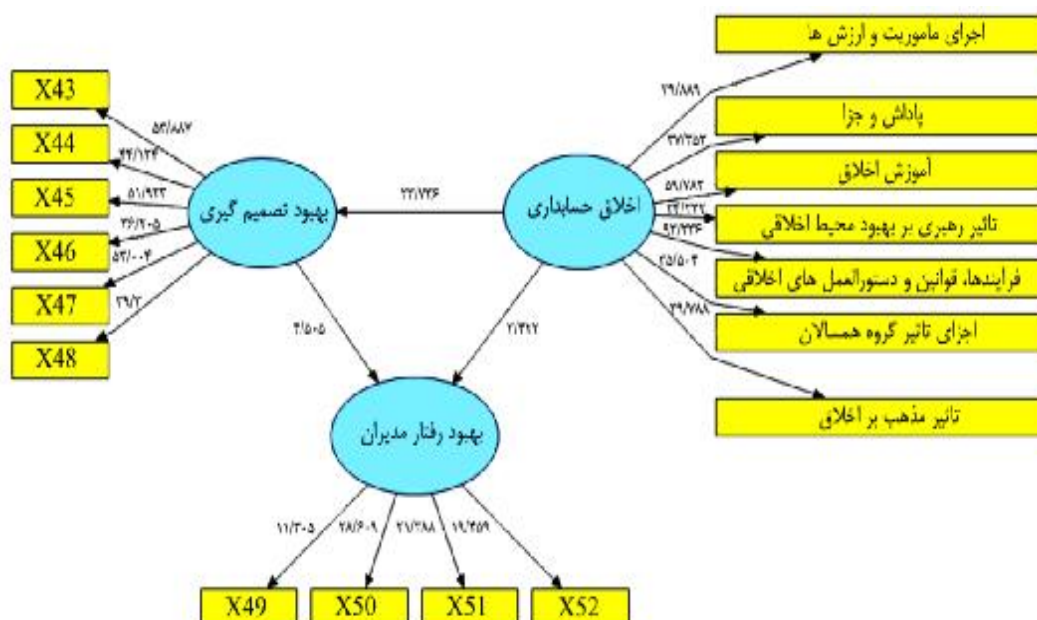
در این بخش با استفاده از روش تحلیل مسیر به بررسی رابطه اخلاق حسابداری با توان تصمیم گیری پرداخته شده است. در نگاره های 3 و 4 به ترتیب مدل برازش یافته کل در حالت ضرایب استاندارد و سطح معناداری آورده شده است. ضریب

ضریب مسیر، مقداری مثبت (+0/777) و معنی دار است لذا می‌توان استنباط نمود اخلاق حسابداری رابطه مثبت و هم جهت با بهبود تصمیم‌گیری داشته است.

مسیر رابطه اخلاق حسابداری با بهبود تصمیم‌گیری برابر با 0/777 می‌باشد، مقدار آماره برابر با 23/736 است که بیشتر از 2/57 می‌باشد. بنابراین ضریب مسیر اخلاق حسابداری با بهبود تصمیم‌گیری در سطح اطمینان 99 درصد معنادار می‌باشند. چون

نگاره 2: مدل ساختاری پژوهش در حالت ضرایب مسیر استاندارد شده

نگاره 3: مدل ساختاری نهایی در حالت معناداری (آماره T)

محققین دیگری را که به نوعی مستقیم یا غیرمستقیم بر روی این ارتباط مطالعه کرده بودند مورد تایید قرار داد (16 و 17). در پایان پیشنهاد می‌شود در ادامه این پژوهش، در تحقیقی ضمن بررسی سایر عوامل موثر بر اخلاق حسابداری، بهبود تصمیم‌گیری و رفتار مدیران در سطحی وسیع‌تر مانند حسابداران شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به بررسی و مقایسه سهم مدیران و حسابداران در وقوع تخلفات مالی پرداخته شود.

نتیجه‌گیری

از نتایج تحقیق می‌توان نتیجه‌گیری نمود که ایجاد بستر مناسب اخلاقی که منجر به ارائه اطلاعات مالی مناسب‌تری برای مدیران می‌گردد، زمینه ارتقای تصمیم‌گیری توسط آنها را بهتر فراهم می‌سازد. به طوری که اخلاق حسابداری مستقیماً باعث بهبود تصمیم‌گیری و رفتار اخلاقی مدیران سازمان می‌شود.

ملاحظه‌های اخلاقی

اهداف تحقیق برای حسابداران شرکت کنندگان شرح داده شد و از اطلاعات محرمانه آنان تنها به صورت آماری و بدون ذکر نام در این تحقیق استفاده شده است.

سپاسگزاری

پژوهشگران تحقیق حاضر بر خود لازم می‌دانند که از تمام افرادی که در پژوهش حاضر شرکت کردند، تشکر و قدردانی نمایند.

جهت بررسی رابطه بهبود تصمیم‌گیری با رفتار مدیران بر اساس مدل برازش یافته، ضریب مسیر بهبود تصمیم‌گیری بر بهبود رفتار مدیران برابر با $0/36$ می‌باشد مقدار آماره t برابر با $4/503$ است که بیشتر از $2/57$ می‌باشد. بنابراین رابطه مستقیم بهبود تصمیم‌گیری با بهبود رفتار مدیران در سطح اطمینان 99 درصد معنادار می‌باشند. چون ضریب مسیر مقداری مثبت ($+0/36$) و معنی‌دار است لذا می‌توان استنباط نمود بهبود تصمیم‌گیری رابطه مثبت و مستقیم با بهبود رفتار مدیران داشته است.

برای آزمون رابطه اخلاق حسابداری و بهبود رفتار مدیران ضریب مسیر اخلاق حسابداری بر بهبود رفتار مدیران برابر با $0/294$ می‌باشد مقدار آماره t برابر با $3/422$ است که بیشتر از $2/57$ می‌باشد بنابراین رابطه مستقیم اخلاق حسابداری با بهبود رفتار مدیران در سطح اطمینان 99 درصد معنادار می‌باشند. چون ضریب مسیر مستقیم، مقداری مثبت ($+0/294$) و معنی‌دار است لذا می‌توان استنباط نمود اخلاق حسابداری رابطه مثبت و مستقیم با بهبود رفتار مدیران داشته است. متغیر اخلاق حسابداری از طریق متغیر میانجی بهبود تصمیم‌گیری با بهبود رفتار مدیران رابطه غیرمستقیم نیز دارد. ضریب تأثیر غیرمستقیم اخلاق حسابداری $0/279$ و آماره T آن $13/388$ است که چون بیشتر از $2/57$ می‌باشد در سطح اطمینان 99 درصد متغیر اخلاق حسابداری به طور غیرمستقیم نیز با متغیر بهبود رفتار مدیران رابطه معناداری داشته است. رابطه غیرمستقیم از حاصلضرب ضرایب $0/777$ در $0/36$ به دست می‌آید. رابطه کل متغیر اخلاق حسابداری با بهبود رفتار مدیران $0/573$ است که از مجموع رابطه‌های مستقیم و غیرمستقیم حاصل شده است که در سطح اطمینان 99 درصد معنادار است.

بحث

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین اخلاق حسابداری و بهبود تصمیم‌گیری، همچنین بین اخلاق حسابداری و بهبود رفتار مدیران رابطه است. از طرفی از یافته‌های پژوهش نتیجه‌گیری می‌شود که بین بهبود تصمیم‌گیری و بهبود رفتار مدیران نیز ارتباط مثبت وجود دارد. این نتایج، یافته‌های

واژه‌نامه

4. Sarlak N. (2008). Accounting ethics. Ethics in Science & Technology; (1, 2): 71-82. 5. Jabari H, Rahmani H. (2010). The measurement of ethics in accounting. Ethics in Science & Technology; 5(4,3) :47-56. (In Persian). 6. Vadiie MH, (2012). The impact of effective factors on ethical decision-making of accountants. Tehran: 10th Iranian Conference on Accounting in Alzahra University. (In Persian). 7. Mahdavi GHH, Alipour S. (2010). The approaches of ethical decisions of financial managers of companies. Accounting Knowledge; 2: 33-53. (In Persian). 8. Farajzadeh H, Esmaili M. (2014). Interrelation of abstract and material with decision making. Ethics in Science & Technology; 9(3): 1-10. (In Persian). 9. Etemadi H, Rahman H. (2009). Examination on the ethics of earnings management. Ethics in Science & Technology; 4(3, 4): 79-89. (In Persian). 10. Hejazi R, Mosaferi J. (2012). The relation between gender and professional ethics in university and accounting profession. Ethics in Science & Technology; 7(1): 50-57. (In Persian). 11. Aghayee MA, Hesarzadeh R. (2012). Conceptual modeling of ethics in accounting and a survey of accountants approach. Ethics in Science & Technology; 7(3): 52-61. (In Persian).	1. Ethical Actions اعمال اخلاقی 2. Unethical Behavior رفتار غیر اخلاقی 3. Ethical Decision-Making تصمیم‌گیری اخلاقی 4. Behavioral Reasons دلایل رفتاری 5. Critical Assessment ارزیابی انتقادی 6. Ethical Principles اصول اخلاقی 7. Ethical Standards استانداردهای اخلاقی 8. Ethical Values ارزش‌های اخلاقی 9. Mood خلقیات 10. Accounting Ethics اخلاق حسابداری 11. Professional Behavior رفتار حرفه‌ای 12. Financial Managers مدیران مالی 13. Ethical Environment محیط اخلاقی 14. Reward & Penalty پاداش و جزا 15. Ethical Instructions دستورالعمل‌های اخلاقی

منابع

1. Nabil-Alnasser O, Samih-Shabanand Z. (2014). The impact of accounting ethics in improving managers' behavior and decision making in the Jordanian companies. British Journal of Economics, Management & Trade; 4(9): 1441-1456.
2. Jackling B, Barry J, Cooper P, Leung SD. (2007). Developing an ethics education framework for accounting. Journal of Business Ethics; 52: 1-6.
3. Gharamaleki A, Nucheh-Falah R. (2008). The limitations professional ethical growth in organizations. 1st ed. Tehran: Boshra Publication. (In Persian).